

Tolnai Ottó
Szeméremékszerek
Jelenkor Kiadó, 2018, 580 oldal, 4999 Ft

Palicsi bédekker

Bordás Győző könyvajánlója

Megjósolható volt, legalábbis számunkra, akik immáron több mint fél évszázada nemcsak követjük, hanem folyóiratokban, könyvkiadókban szerkesztjük is Tolnai Ottó verses és prózai szövegeit, hogy meg kell születnie a szerzőnek a Palicsról szóló nagyregényének (is). Mire lehetett alapozni? Számos verseskötet után az Újvidéken töltött éveit a *Virág utca 3* (1983) című, külvárosi, „telepi” regényében írta meg, majd következtek az áruháznovellák a *Prózák könyvében* (1987), amelyben Újvidék belvárosa kapott irodalmi emléket, s jött a szülőhely, Kanizsa-regénye *A tengeri kagyló* (a Híd folyóiratban 2000-től folytatásokban, majd kötetben 2011-ben jelent meg), amelyben a női mítosz fölmagasztalásán túl, immáron ott vannak néhányan azok közül a szereplők közül is (mindenekelőtt T. Orbán) akikkel előzőleg már verseiben, novelláiban, esszéiben és Parti Nagy Lajosnak adott interjújában találkozhattunk.

Nem véletlenül említjük a *Szeméremékszerek* kapcsán a „rádióinterjú regényt”, mert az akkor mikrofonba mondott számos valós történet, anekdota, vagy éppenséggel mítosz, immáron rengeteg fiktív elem kap regénybeli valóságot új kötetében.

Bármennyire is szövevényes, indaszerűen kuszálódó, sokszor úgy érezzük, szanaszét folyó, „pákászoló” e palicsi nagyregény, annyira megnyerő, hogy ennek ellenére mekkora kohéziós erő van benne. Egy pillanatra sem billen ki egyensúlyi állapotából, mindennek megvan az előzménye és a következménye is. Csak figyelmesen kell olvasni. S Tolnai van annyira tudatos író, hogy kulcsot is ad az olvasó kezébe. Már kötete mottóival is. Egy Csáth Géza-mondattal indít, miszerint: „Most már innen Palicsról írok”, majd Szilárd Leóval teteti fel a kérdést: „Mi az, hogy Palics?”, s mindezekre Balázs Béla ad mintegy választ, mondván: „... Palics az árván hagyott ten-

gerszem, mely mellől a hegyek elvándoroltak. Konok, gonosz, boszorkányos víz. Dacos, idegen a sáman. Színeit nem érti és nem tükrözi vissza, éjjel óriás hegyek árnyéka jelenik meg benne.” S még egy mottóbeli idézet Maurice Blanchotól (Szabó Marcell fordításában): „Ha igaz, hogy a kínai nyelvben létezik egy írásjel, mely egyszerre jelöli az embert és a kettős számot, akkor könnyű felismerni az emberben, aki mindig önmaga és a másik, a dialógus kettősségét, a kommunikáció lehetőségét...”

És elindul a majd hatszáz oldalon T. Olivér, alias T. Orbán útja a két steril pohárért a közeli gyógyszerárba, s ezzel a hatalmas, szinte százéves idősávit befutó utazás, hogy lássék, mi mindennek kellene beleférnie ama palicsi bédekkerbe. Hol reál, hol fiktív, sokszor mítoszokat kergető szövevényes világba, hogy innen a Vértó tengerszemfenékről és a Homokvárnak nevezett családi otthon-

ból mérjen be távolságokat, s teljesíten valami feladatot, missziót. S aztán valóban se időbeli, se térbeli korlátok nincsenek. Előbb a Palicson már nem, vagy csak nagy ritkán közlekedő vonatok állomásfőnök asszonyával álmodják meg a Konstanca–Fiume leendő vasútvonalat, amelyen hol a Fekete-tengerre, hol az Adriára lehet utazni. De Tolnai utazásai a Berlin–Párizs–Rotterdam–London–Niagara vonalon is elvisznek bennünket, sőt egészen a kínai falig és valami távol-keleti városokig is. Tehát e tengerszemfenékről és a Homokvárról belátja az egész világot, de úgy, hogy minduntalan helybeli hőseivel, a már említett állomásfőnök asszonnyal, a kéményseprővel, az utcaseprővel, a kocsmai filozófussal, a temetőcsőszel, a fürdővárosi lumpenekkel... azaz Palicsi P. Howard Jenőkével (aki szintén T. Olivér egyik alteregójának képzelte magát), Kofga Ferikével, Regény Misuval, vagy a Szerafim-Pöcökökkel, a Professzorral, netán a Pahulekkel vagy Czipriánnal tárgyalja meg a világ dolgait. (Ez a bizonyos Cziprián adja T. Olivér kezébe azt a sérvét védő kénszínű teniszlabdát, amely olyan szép, mintha szeméremékszer lenne.) Közben mindvégig magáról beszél az író, de úgy, hogy önmaga vagy alteregói emlegetik a valós vagy kigondolt neveket is. A valóságok közül Tolnai a regényében Bartóktól kezdve Kosztolányin és Csáthon (kinek 1899-es Naplójából bőségesen is idéz) keresztül Sinkó Ervinig, Penavin Olgáig, az Afrika-kutató Vojnich Oszkárig, a Baranyi művészházaspárig, egészen a helyörténész Magyar Lászlóig vagy a néprajzos Bánszki Máriáig. S mi indokolja a bő eseményt és névlistát? Mert Tolnai

nagy mesélő, és az emlékek felidézéséhez „szereplők” kellene. A mesélés nála viszont a képzelet határtalan-ságával folyik.

Már e nevekből is kitűnik, hogy valójában egy sajátos kalandregényt (is) olvasunk, amelyben rengeteg a tolnaiasan komponált mese, de ugyanakkor számos önéletrajzi esemény elevenedik meg, amelyből kitészik az asszociációs csapongásokkal együtt is, mindig maga az élet adja az apropót. Tolnai mindezt „csak kihasználja”. Élete, Palics életének története előadása közben többnyire az utóbbi évtizedek eseményei elevenednek meg, mint pl. a hígított urániummal bombázott Palicsi-tó, az egykori Conen-azaz a későbbi Tito-villa (amelyben Oskar Davičo, a nagy szürrealista költő és Dobrica Ćosić partizán komisszár „írták volt öblös regényeiket”) pusztulása, de megtudjuk, hogy a szerző Párizsban a Magyar Műhely szerkesztőségében abban az ágyban pihen meg, amelyben az előző napon még Pilinszky János „aludt vacogva, lázasan, verejtékesen”. Vagy napjaink gondjai: megjelennek a pakisztáni, tunéziai, afganisztáni, bangladesi, eritreai... migránsok, akikkel a szerző gyeplabdacsapatokat kíván összehozni, lévén Szabadkán (melynek Palicsfürdő immár csak külvárosa) annak idején 10 gyeplabdacsapata is volt. S miért ne lehetne, mielőtt felújítanák a tönkretett vállalatokat, megszervezni, hogy mindegyiknek legyen erős gyeplabda csapata is ismét. Utánpótlás jött, pontosan onnan, ahol a gyeplabda szinte nemzeti sport. Nos, mindebből rendőrségi ügy lesz. A kihallgatás során mintha

azok a momentumok elevenednének meg, amelyekkel a szerzőt a hatvanas évek dereka táján perbe fogták és komoly kihallgatásoknak vetették alá Symposion-ügyben.

Szövegdarabokból állnak össze a regény fejezetei, de azok úgy kapaszkodjanak össze, hogy szigetcsoportokat, akár egy archipelágust alkotósanak, sugallja (mi azt mondanánk: történetmondási szövegfolyamokká), ki is? T. Olivér, vagy netán T. Orbán, esetleg maga a szerző Tolnai Ottó? Ezt a rejtélyt már annak idején Bányai János fejtette meg a *Pompeji szerelmesek* (2007) kötetéről (válogatás a szerző 1999 és 2006 között született prózájából), írva, hogy a narrátor „...mindent tud a hőseiről, ismeri eszük és életük járását, valamennyire kívülről tekint rájuk, miközben önmagát több alakban, legtöbbször a Tolnai Ottó névre köszönő névváltozatokban – T. Olivér meg T. Orbán – mutatja be.” Ami azt jelenti, egyszerre használ külső és belső nézőpontot is. Most megjelent Palics-regényében minden kínálkozó ténnyt fel akart tárni, s meglátásunk szerint ebben is nagy sikere lesz, mert meseszövése, szinte a mesefák technikájával élve, annyira magával ragadó, hogy nehéz letenni a könyvet. Közben nem csinál mást, mint viszi a két steril poharat, sikeresen ötvözve a prózavers, az esszé, a napló vagy éppenséggel a novella műfajait. Mondjuk így, ettől lesz regény, s attól, hogy világunk a maga teljességében, sikereivel, kudarcával, szépségével és kegyetlenségeivel elevenedik meg benne, nagyon is olvasmányos módon. Nem csoda, hogy kiadója az év egyik szenzációjaként hirdeti megjelenését.